Stenogrammid

XIV Riigikogu, I Istungjärk, täiskogu korraline istung

Kolmapäev, 29.05.2019, 14:00

Toimetatud

14:00 Istungi rakendamine
1. 14:01 Kaitseväe korralduse seaduse muutmise seaduse (783 UA) uuesti arutamine
2. 15:04 Tubakaseaduse ning alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse muutmise seaduse eelnõu (9 SE) esimene lugemine

14:00 Istungi rakendamine

14:00 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Tere päevast, austatud Riigikogu! Alustame Riigikogu täiskogu I istungjärgu 7. töönädala kolmapäevast istungit. Algatuseks on Riigikogu liikmetel võimalik üle anda eelnõusid ja arupärimisi. Eelnõude ja arupärimiste üleandmise soovi ei ole. Läheme kohe kohaloleku kontrolli juurde. Palun!
Kohaloleku kontroll
Kohal on 82 Riigikogu liiget, puudub 19.

---

1. 14:01 Kaitseväe korralduse seaduse muutmise seaduse (783 UA) uuesti arutamine

14:02 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Head kolleegid, läheme tänase päevakorra punktide arutamise juurde. Esimene päevakorrapunkt on julgeolekuasutuste järelevalve erikomisjoni algatatud Kaitseväe korralduse seaduse muutmise seaduse uuesti arutamine. Kummalegi ettekandjale on igal Riigikogu liikmel menetluse käigus võimalik esitada üks küsimus ja läbirääkimistel on võimalik sõna võtta kõikidel Riigikogu liikmetel. Nii. Ma palun ettekandjaks põhiseaduskomisjoni liikme Hanno Pevkuri!

14:02 Hanno Pevkur
Hea istungi juhataja! Head kolleegid! Et sellest eelnõust, mis meil laua peal on, ja sellest teemast natukene sotti saada, tuleb alustada algusest. Põhjus, miks me üldse praegu seda teemat arutame, on see, et eelmine parlamendikoosseis võttis suhteliselt oma tööaja lõpus vastu Kaitseväe korralduse seaduse muutmise seaduse ja Vabariigi President otsustas jätta selle välja kuulutamata. Põhjusteni, miks Vabariigi President seda tegi, jõuan ma mõne hetke pärast. Aga kuivõrd siin saalis on Riigikogu uus koosseis ja siin on päris palju uusi kolleege, siis lubage mul anda väike ülevaade sellest seadusest ja selle tekkimisest.
Kaitseväe julgeoleku küsimused ei ole siin saalis midagi uut, neid on ka varem arutatud. Eelmise koosseisu lõpus oli see teema arutlusel julgeolekuasutuste järelevalve erikomisjonis ja komisjon esitas 18. detsembril eelmisel aastal selle seaduseelnõu üksmeelselt parlamendi suurele saalile. Kuivõrd parlamendikoosseisu tööaeg hakkas lõppema, siis oli selle eelnõu menetlemisega väga kiire. Juba 16. jaanuaril oli esimene lugemine, see lõpetati ja muudatusettepanekute esitamise tähtajaks määrati 30. jaanuar. Julgeolekuasutuste järelevalve erikomisjon selle eelnõu küll algatas, aga kuna see teema puudutas peamiselt Kaitseväe korraldust, siis Riigikogu juhatus määras tollal juhtivkomisjoniks riigikaitsekomisjoni. Riigikogu arutas seda eelnõu, nagu ma ütlesin, esimesel lugemisel 16. jaanuaril ja pärast seda küsis riigikaitsekomisjon ka põhiseaduskomisjoni arvamust eelnõu kohta. Põhiseaduskomisjon kirjutas oma arvamuse. Ta arutas eelnõu üsna põhjalikult ja jõudis järeldusele, et

kindlasti on tegemist valdkonnaga, mis vajab reguleerimist ja Kaitseväe julgeoleku küsimused vajavad täiendavalt lahendamist. Nüüd ma tsiteerin põhiseaduskomisjoni kirja: "Samas peab ka taustakontrolli läbiviimine olema eesmärgipärane ja mõõdukas. Kehtiva õiguse ning ka Justiitsministeeriumi väljatöötatud usaldusväärsuse kontrolli seaduse eelnõuga võrreldes on eelnõus 783 SE taustakontrolli kui sisekontrollilise meetme ulatust oluliselt laiendatud." Kirjas öeldi, et eelnõuga on Kaitseväele taustakontrolli tegemiseks antud lisaks senisele järelepärimiste tegemise õigusele ka õigus kasutada variandmeid ja konspiratsioonivõtteid ning isikut varjatult jälgida. Me tõime eelmise koosseisu põhiseaduskomisjonis välja veel mõningad küsimused, mis vajaksid lahendamist. Palusime senisest täpsemalt piiritleda näiteks Kaitseväe õigusi isikute varjatult jälgimisel ning kaaluda muu hulgas võimalust üheselt sätestada, et varjatult jälgimise õigus ei hõlma eraisikute sõnumi saladust, kodu ning perekonna- ja eraelu puutumatust.
Selle eelnõu menetlemise käigus tuli esimese ja teise lugemise vahel ka hulk muudatusettepanekuid, need hääletati enamikus siin saalis eelnõusse sisse. Üks muudatus, mis võrreldes eelnõu algversiooniga juurde tuli, oli see, et on võimalik teha järelepärimisi ka eraõiguslikest andmebaasidest. Kindlasti ei olnud see see, milles julgeolekuasutuste järelevalve erikomisjonis kokku oli lepitud. Aga vaatamata kõikidele erimeelsustele, mis siin saalis olid ka eelnõu menetlemise käigus, võttis Riigikogu suur saal selle eelnõu vastu ja saatis Vabariigi Presidendile väljakuulutamiseks.
Vabariigi President, kaalunud eelnõu, leidis: "Olen arvamusel, et seadus on vastuolus Eesti Vabariigi põhiseaduse §-dega 13, 26, 33 ja 43." Kuivõrd Vabariigi Presidendi arvamus on suhteliselt lühike, siis lubage, et ma loen ta teile siinkohal ette: "Seaduse punktiga 29 täiendatakse "Kaitseväe korralduse seadust" §-ga 54^1, mille lõikes 2 antakse Kaitseväele õigus kaitseväe julgeolekuala kaitseks edasilükkamatul juhul kõrgendatud ohu väljaselgitamiseks ja tõrjumiseks võimalus varjatult kontrollida isikuandmeid riigi, kohaliku omavalitsuse või muu avalik-õigusliku või eraõigusliku juriidilise isiku andmekogust, kasutada variandmeid ja konspiratsioonivõtteid ning isikut varjatult jälgida. "Kaitseväe korralduse seaduse" § 54 lõike 1 alusel võib Kaitsevägi ajutiselt julgeolekualana piiritleda iga territooriumi, millel tal seadusest, muust õigusaktist või lepingust tulenevalt on õigus viibida, kui see on seoses tema ülesannete täitmisega Kaitseväe julgeoleku või kolmandate isikute ohutuse tagamiseks vältimatu. Kuigi isikute varjatud jälgimist on piiratud ajaliselt 24 tunniga .., leian, et taoline õiguse andmine Kaitseväele on ebaproportsionaalne ja riivab oluliselt julgeolekualal viibivate tsiviilisikute põhiõigusi. Isikute varjatud jälgimine võib kaasa tuua Eesti Vabariigi põhiseaduse §-des 26, 33 ja 43 sätestatud perekonna ja eraelu, kodu puutumatuse ning sõnumi saladuse rikkumise. Seaduses ei ole mõistet "varjatud jälgimine" avatud ega piiritletud, milliseid toiminguid võib Kaitsevägi selle ülesande täitmisel teha. Ebapiisav regulatsioon, mille tagajärjeks võib olla isiku suhtes riigivõimu omavoli võimalus, on vastuolus Eesti Vabariigi põhiseaduse §-s 13 sätestatud õigusselguse põhimõttega. Kehtivas õigusruumis on seadusandja andnud õiguslikud vahendid Politsei- ja Piirivalveametile ning Kaitsepolitseiametile kõrgendatud ohu väljaselgitamiseks ja tõrjumiseks Kaitseväe ajutisel julgeolekualal. Kui ressurss nende ülesannete täitmiseks nimetatud ametitel ei ole piisav, tuleb seadusandjal lahendada need probleemid riigieelarve menetlemisel. Täiendavate õiguste andmine Kaitseväele varjatud jälitustegevuseks ei saa olla selle aktsepteeritavaks alternatiiviks. Tulenevalt eeltoodust pean vajalikuks 20. veebruaril 2019 vastu võetud "Kaitseväe korralduse seaduse muutmise seadust" Riigikogus uuesti arutada ja otsustada ning viia see kooskõlla Eesti Vabariigi põhiseadusega."
Selline oli siis riigipea põhjendus, miks ta selle eelnõu siia parlamenti tagasi saatis. Vabariigi Presidendi kirja arutas Riigikogu põhiseaduskomisjon esmaspäeval, 6. mail. Meil olid palutud komisjoni Siseministeeriumi, Kaitseväe luurekeskuse ja Kaitseministeeriumi esindajad. Komisjoni arutelu käigus sai selgeks, et jah, parlamendil oleks mõistlik seda seadust veel kord arutada. Lisaks presidendi kirjas toodule ilmnes neid põhjusi komisjoni istungil veel, näiteks ohu defineerimise ja ohu mõiste küsimus. Kas ohu mõiste puhul saab julgeolekualal kasutada ka korrakaitseseaduses toodud ohu gradatsiooni? Ehk kui me räägime olulisest ohust, siis see ei pruugi olla piisav, selleks et julgeolekualal saaks kasutada korrakaitseseadusest tulenevat ohu mõistet. Selliseid küsimusi tekkis põhiseaduskomisjoni istungil päris mitmeid, mis viis selleni, et põhiseaduskomisjon konsensuslikult otsustas selle seaduse vastuvõtmist mitte toetada ehk põhiseaduskomisjoni ettepanek oli seadusega edasi töötada. Kindlasti on oluline, et meil on võimalik ka riigikaitsekomisjoni seisukoht ära kuulata. Teadaolevalt oli riigikaitsekomisjoni seisukoht, et selle seaduse võiks presidendile muutmata kujul tagasi saata. Sellisel juhul ootab suure tõenäosusega ees põhiseaduslikkuse järelevalve menetlus Riigikohtus.
Nüüd mõned nüansid, mida meil tasuks teada. Esiteks puhtmenetluslik nüanss. Ka riigikaitsekomisjoni

liikmetel on kindlasti oluline teada, et kui Riigikohus võtab selle teema Vabariigi Presidendi palvel menetlusse, siis lõppkokkuvõttes võib meil menetlus kujuneda pikemaks. Kui me võtaksime parlamendis selle seaduse täna uuesti menetlusse, veel juunikuu ja septembrikuu jooksul korrigeeriksime ära ja siis võtaksime vastu, siis õnnestuks see jõustada võib-olla isegi juba oktoobris. Kui me saadame selle presidendile tagasi ja president läheb sellega põhiseaduslikkuse järelevalvesse, siis võib olla üsna kindel, et enne järgmist aastat meil lahendit ei tule. Nii et puhtpraktilisest kaalutlusest lähtudes oleks Riigikogul mõistlik jätta see seadus täna Riigikogu menetlusse ja kiiresti ära menetleda need küsimused, mis riigipeal ja ka komisjonides üles on jäänud. Põhiseaduskomisjoni arutelu käigus on nii eelmises koosseisus kui ka selles koosseisus leitud, et need on üsna sarnased teemad, mis vajaksid meie hinnangul veel lahendamist. Aga ma tahan kindlasti stenogrammi huvides üle rõhutada: põhiseaduskomisjonis ei leidnud mitte keegi, et seda teemat ei pea lahendama. Peab küll. Kaitseväel peab olema võimalus oma julgeolekuala kontrollida, Kaitseväel peab olema võimalus Eesti riigikaitseliste ülesannetega tegeleda ning selleks peavad kindlasti olema kohased ja sobivad meetmed. Küsimus on pigem nende meetmete ulatuses. Kui vaadata Kaitseväe korralduse seadust ja julgeolekuasutuste seadust koostoimes, siis on näha, et julgeolekuasutuste seaduses on toodud n-ö erimeetmed, mis väga tugevalt riivavad inimeste põhiõigusi, nendeks on andmete kontroll eri andmebaasides inimest teavitamata ja samamoodi näiteks varjatult jälgimine. Neid õigusi praeguses Kaitseväe korralduse seaduses Kaitseväele antud ei ole, et oleks võimalik inimest varjatult jälgida või eraõiguslikes andmebaasides andmeid kontrollida inimest teavitamata. Nii et need on täiesti uued õigused, põhimõtteline poliitikamuudatus, mille Riigikogu sellisel juhul Kaitseväele annab. Kindlasti on see koht, kus on meie ülesanne vaadata, et inimeste põhiõiguste ja riigi julgeoleku tagamise vahel oleks tasakaal olemas.
Nii et neid detaile, mida peaks veel arutama, on päris mitmeid. Sellest tulenevalt on põhiseaduskomisjoni ettepanek täna suurele saalile see, et mitte toetada selle seaduse vastuvõtmist muutmata kujul, töötada need nüansid võimalikult kiiresti läbi ja tulla esimesel võimalusel siia saali tagasi, et see seadus juba muudetud kujul vastu võtta, mis, nagu ma ütlesin, on praktilisest kaalutlusest lähtudes ka kindlasti kiirem lahendus kui see, et me saadame selle seaduse täna Vabariigi Presidendile tagasi. Sellisel juhul me kaotame põhiseaduslikkuse järelevalve menetluse tõttu aega. Olen valmis vastama küsimustele. Aitäh!

14:15 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Aitäh! Kas Riigikogu liikmetel on küsimusi? Mihhail Stalnuhhin, palun!

14:15 Mihhail Stalnuhhin
Aitäh, härra juhataja! Lugupeetud ettekandja! Ütelge palun, kas komisjon on arutanud seda, et kui see seadus muudetud kujul siiski Riigikogus vastu võetakse, aga proua president lükkab selle jälle tagasi, siis millised on sellises olukorras õiguslikud järeldused.

14:16 Hanno Pevkur
Aitäh küsimuse eest! Me ei ole n-ö detailselt arutanud seda, mis siis saab, kui pärast muutmist jääb seadus Vabariigi Presidendil uuesti välja kuulutamata. Aga me teame täna väga täpselt, millised olid Vabariigi Presidendi murekohad tulenevalt põhiseadusest. Ma väga loodan, et kui me peaksime jätma selle seaduse menetlusse, siis need murekohad saavad üsna kiiresti maha võetud. Puhtvormiliselt on teie küsimusele vastata väga lihtne: sellisel juhul jõuab Kadriorgu täiesti uus vastuvõetud seadus ja selle puhul on Vabariigi Presidendil loomulikult täpselt samasugused võimalused ja õigused nagu iga teise eelnõu puhul. Elik kui Vabariigi President otsustab Riigikogus vastu võetud seaduse üle – kas ta on parandatud, uus või muudetud, mis iganes –, siis on Vabariigi Presidendil täpselt samasugused õigused, ta teostab põhiseaduslikkuse esmase kontrolli ja tal on õigus see seadus välja kuulutada või vajaduse korral tagasi saata.

14:17 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Andres Metsoja, palun!

14:17 Andres Metsoja

Aitäh, hea istungi juhataja! Lugupeetud ettekandja! Kas te komisjonis arutasite ka sisulisemalt seda presidendi otsusega seonduvat väidet funktsioonide täitmise kohta, struktuurset lähenemist? President viitas oma otsuses sellele, et ülesandeid tuleks täita sellel, kellel need täna on, mitte anda struktuurselt Kaitseväele ülesandeid juurde.

14:17 Hanno Pevkur

Aitäh! Põgusalt oli arutlusel tõesti, et president viitas sellele, et kui probleem on ressursipuuduses, siis tuleks anda Politsei- ja Piirivalveametile ning Kaitsepolitseiametile ressurssi juurde. Aga meie lähtusime komisjoni arutelus siiski eelnõu sisust ja püüdsime aru saada, kas see eelnõu või seaduse versioon, mis oli vastu võetud ja mille Vabariigi President tagasi saatis, vajaks korrigeerimist ja täpsustamist. Nagu ma ütlesin, komisjonis olid nii Kaitseministeeriumi kui ka Siseministeeriumi esindajad. Põhiseaduskomisjonis oli arusaam, et jah, tuleks korrigeerida.

14:18 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Madis Milling, palun!

14:18 Madis Milling

Suur tänu, härra istungi juhataja! Austatud ettekandja! Tõepoolest, sa alustasid oma ettekannet, üteldes, et me oleme täna siin, sest Vabariigi President lükkas selle seaduse tagasi. Kui palju komisjonis analüüsiti presidendi argumente ja kui palju sa ise nende presidendi argumentidega nõus oled? Riigikaitsekomisjon leidis näiteks, et nii mõnedki presidendi argumendid ei ole päris täpsed. Näiteks, Kaitsevägi ehk konkreetsemalt kaitseväeluure ei soovi tungida inimeste kodudesse ega hakata inimeste kirju avama või SMS-e lugema (ma viitan siin sõnumi saladusele). Kas president on ilmeksimatu?

14:19 Hanno Pevkur

Aitäh! Vabariigi Presidendil on tulenevalt oma ametist kohustus anda hinnang Riigikogus vastu võetud seadusele. Antud juhul on ta seda teinud. Ta on näinud ohtu, et võib olla tegemist põhiseaduse nelja paragrahvi riivega. Kas see ka nii on, siin on loomulikult lõplik otsustusõigus Riigikohtul. Täna me teame, et Vabariigi President on meie poole pöördunud palvega seda teemat uuesti arutada, palvega seda seadust muuta. Ma usun, et kui Vabariigi President on oma meeskonnaga need ohud välja toonud, siis Riigikogul oleks igati kohane neid argumente ka arvestada. Kui te küsite, kas üks või teine argument on lõpuni vettpidav, siis ega sellele enne ju kinnitust ei saa, kui see seadus on jõus. Kui vaadata puhtteoreetiliselt, siis ma võin tõesti selle eelmises koosseisus vastuvõetud seaduse pinnalt joonistada väga teoreetilisi, väga hirmutavaid stsenaariume. Eeldus on loomulikult see, et on olemas kontrollmehhanism ja nendel inimestel, kes neid otsuseid teevad – antud juhul on need Kaitseväe juhataja ja luurekeskuse ülem –, peavad olema piisavalt selged arusaamad riigikaitsest ja riigi juhtimisest, et ei hakata võimu kuritarvitama. Aga võimu kuritarvitades on võimalik, nagu ma ütlesin puhtteoreetiliselt, teha otsuseid, mis inimeste põhiõigusi väga tugevalt riivavad. See oli ka võib-olla üks põhjusi, miks Vabariigi President jõudis järeldusele, et tuleks selle seadusega edasi töötada.

14:21 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Riho Breivel, palun!

14:21 Riho Breivel

Lugupeetud juhataja! Hea ettekandja! Kas sulle ei tundu, nagu mulle tegelikult tundub, et kui me need probleemsed kohad nüüd üle vaatame ja suures osas nad, kuidas öelda, presidendi arvamusega ühte viime, siis kaotab selle eelnõu või selle seaduse vastuvõtmine üldse mõtte?

14:21 Hanno Pevkur

Aitäh! Ei, ei tundu niimoodi. Ma olen sügavalt veendunud, et need väikesed detailiparandused on võimalik ära teha, võib-olla isegi teha seda seadust veel tugevamaks just nimelt sellest vaatest, et kaitseväeluurele anda need võimalused, mida tal on vaja oma töö tegemiseks nii julgeolekuala turvamisel kui ka muude riigikaitseliste ülesannete täitmisel. See eelnõu ei puuduta ainult Eesti riigi sisest Kaitseväe tegutsemist, vaid ka Kaitseväe tegutsemist väljaspool Eestit. Nii et seetõttu olen ma

täiesti veendunud, et selle seaduse n-ö kiire ülevaatamine saab seda ainult paremaks teha ja kõik riigikaitselised ülesanded, mida Kaitseväele on vaja, saavad seadusega vastu võetud.

14:22 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Andrei Korobeinik, palun!

14:22 Andrei Korobeinik
Aitäh! Hea ettekandja! Tõepoolest, komisjoni arutelu käigus oleme jõudnud järeldusele, et probleeme on seal eelnõus rohkem kui ainult need murekohad, millele president tähelepanu juhtis. Mis on sinu hinnangul see peamine muudatus, mis peab olema sisse viidud, selleks et seadus saaks teisel katsel presidendi heakskiidu?

14:23 Hanno Pevkur
Aitäh! Kui vaadata presidendi põhjendusi, siis on näha, et peamine mure puudutab julgeolekualal tehtavaid eritoiminguid. Ma julgen arvata, et neid on võimalik natukene kitsamalt või – "kitsam" ei ole isegi õige sõna – täpsemalt piiritleda. Ja teine küsimus. Kui sa mäletad, siis põhiseaduskomisjon kohtus eile Vabariigi Presidendiga ja tekkis just nimelt eraõiguslike andmebaaside vaatamise küsimus, kas ja kuivõrd see riivab inimeste põhiõigusi. Ma usun, et need kaks teemat on kõige silmatorkavamad: julgeolekualal erimeetmete kasutamine ja Kaitseväe õigus teha päringuid eraõiguslikest andmebaasidest.

14:24 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Iga Riigikogu liige saab kummalegi ettekandjale esitada ühe küsimuse. Rohkem küsimusi ei ole. Aitäh austatud ettekandjale! Nüüd palun ma riigikaitsekomisjoni ettekandjaks Riigikogu liikme Ants Laaneotsa. Palun! 30 minutit.

14:24 Ants Laaneots
Austatud istungi juhataja! Head kolleegid! Ma küsisin aega juurde, sest peab seletama seda, mida eelkõneleja rääkis. Seal on teatud nüansse ja mingil määral ebatäpsusi.
Olen selle jõustumata seadusega seonduvalt Riigikogu ees juba kolmandat korda. Riigikogu eelmise koosseisu julgeolekuasutuste järelevalve erikomisjon leidis pärast spiooni major Metsavase juhtumit, et riigi julgeoleku ja kaitsevõime tugevdamiseks on vaja muuta Kaitseväe korralduse seadust. Vanglaametnikel ning maksu- ja tolliametnikel on riigi julgeoleku kaitsmisel ilmselt rohkem õigusi kui kaitseväelastel. Seetõttu algatas julgeolekuasutuste järelevalve erikomisjon tolleaegse riigikogulase ja praeguse ministri Raivo Aegi eestvedamisel 18. detsembril 2018 selle seaduseelnõu. Juhtivkomisjoniks määrati riigikaitsekomisjon. Seaduseelnõu esimene lugemine lõpetati 16. jaanuaril ja teine lugemine 13. veebruaril 2019. Riigikaitsekomisjoni ja Riigikogu julgeolekuasutuste järelevalve erikomisjoni istungitel osalesid toona Kaitse- ja Siseministeeriumi esindajad, lisaks käisid komisjonide istungitel Kaitsepolitseiameti, kaitseväeluure ja õiguskantsleri esindajad. Muudatusettepanekute esitamise tähtajaks, mis oli 30. jaanuaril 2019 kell 17.15, esitas vaid riigikaitsekomisjon selle eelnõu kohta muudatusettepanekuid. Peale ühe normitehnilise sisuga ettepaneku tulenesid need eelnõu kohta edastatud Vabariigi Valitsuse k.a 21. jaanuari arvamusest, milles olid ka ettepanekud eelnõu sõnastuse täpsustamiseks. Juhin teie tähelepanu, et tänases Vabariigi Valitsuses jätkavad Keskerakond ja Isamaa ning nüüd on seal ka EKRE, kes eelnõu vastu ei olnud, mistõttu peaks arutluse all oleva seaduse suhtes nendel erakondadel endiselt olema toetav seisukoht ja see peaks olema ka tänasel valitsusel.
Seoses asjaoluga, et riigikaitse kõrgeim juht Vabariigi President Kersti Kaljulaid jättis oma 7. märtsi 2019. aasta otsusega nr 435 arutluse all oleva seaduse välja kuulutamata, käsitles riigikaitsekomisjon seda seadust oma kolmel istungil ja ühe teemana ka kohtumisel Vabariigi Presidendiga. Esimesel korral arutas riigikaitsekomisjon väljakuulutamata seadust oma k.a 6. mai istungil, kus osalesid Kaitseministeeriumi õigus- ja halduskküsimuste asekantsler Erki Kodar, õigusosakonna juhataja asetäitja Ingrid Muul ning Kaitseväe luurekeskuse ülem kolonelleitnant Margo Grosberg. Sellel istungil otsustas riigikaitsekomisjon konsensuslikult, et küsitakse õiguskantsleri arvamust, kas Riigikogus 20. veebruaril 2019 vastu võetud Kaitseväe korralduse seaduse muutmise seadus on põhiseadusega vastuolus, nii nagu Vabariigi President oma k.a 7. märtsi otsuses nr 435 leiab. Teatavasti teeb õiguskantsler

järelevalvet ainult jõustunud seaduste üle, kuid n-ö eelkontrolli raames osaleb õiguskantsler sõnaõigusega Vabariigi Valitsuse istungitel. Nagu ma oma ettekande alguses mainisin, osales õiguskantsleri esindaja ka riigikaitsekomisjoni ja julgeolekuasutuste järelevalve erikomisjoni ühisel istungil, kus arutluse all olevat seadust eelnõu faasis arutati. Oma k.a 6. mai istungil otsustas riigikaitsekomisjon paluda Kaitseministeeriumi õigusosakonnalt Vabariigi Presidendi otsuse kohta õiguslikku seisukohta, mille me ka saime. Käesoleva aasta 8. aprillil koostas riigikaitsekomisjoni nõunik-sekretariaadijuhataja Aivar Engel Vabariigi Presidendi otsuse kohta oma arvamuse, milles leidis, et arutluse all olev seadus ei ole põhiseadusega vastuolus. Teisel korral käsitles riigikaitsekomisjon arutluse all olevat seadust oma 14. mai istungil, kus osalesid Kaitseministeeriumi ja Siseministeeriumi valitsemisala, sh Siseministeeriumi sisejulgeolekupoliitika osakonna ja Kaitsepolitseiameti esindajad. Järgmisel päeval, 15. mail kohtus riigikaitsekomisjon riigikaitse kõrgeima juhi, president Kersti Kaljulaidiga, kus ühe teemana käsitleti ka arutluse all olevat seadust. Vabariigi Presidendi nägemuses on seadus vastuolus põhiseadusega. Kui Riigikogu võtab seaduse muutmata kujul vastu, siis pöördub Vabariigi President tõenäoliselt Riigikohtusse, kuid ta mainis ka, et ei ole selles asjas lõplikku seisukohta võtnud.

Nüüd lähemalt Vabariigi Presidendi seaduse väljakuulutamata jätmise otsusest. Vabariigi President osutab oma k.a 7. märtsi otsuses nr 435 Kaitseväe korralduse seaduse muutmise seaduse punktile 29, millega täiendatakse Kaitseväe korralduse seadust §-ga 54^1, see on siis uus paragrahv, ja leiab, et selle paragrahvi lõige 2 koostoimes lõikega 3 on vastuolus Eesti Vabariigi põhiseaduse §-ga 13, mis sätestab õigusselguse põhimõtte (isiku kaitse riigivõimu omavoli eest), §-ga 26 (perekonna- ja eraelu puutumatuse õigus), §-ga 33 (kodu puutumatuse õigus) ja §-ga 43 (sõnumite saladuse õigus). Arutluse all oleva Kaitseväe korralduse seaduse muutmise seaduses on aga ainult 21 punkti, st 29. punkti seal ei ole. Tõenäoliselt peab Vabariigi President silmas hoopis muutmise seaduse punkti 20, millega täiendatakse Kaitseväe korralduse seadust uue §-ga 54^1.

Kõigepealt märgin, et riigikaitsekomisjoni arvates ei ole Kaitseväe korralduse seaduse §-l 54^1 puutumust osutatud põhiseaduse paragrahvidega, mitte ühegagi. Kaitseväe julgeolekuala on Kaitseväe korralduse seaduse 6. peatükist tulenevalt Kaitseväe valduses olev territoorium ja sellel asuvad Kaitseväe linnakud, staabihooned, tagala- ja väljaõppekeskused, masinapargid, relva- ja muud laod, lasketiirud, samuti Kaitseväe laevad, lennuvahendid, sõidukid. Kaitsevägi võib Kaitseväe korralduse seaduse § 54 järgi ajutiselt julgeolekualana piiritleda territooriumi, millel tal on seadusest, muust õigusaktist või lepingust tulenev õigus viibida, kui see on seoses tema ülesannete täitmisega Kaitseväe julgeoleku või kolmandate isikute ohutuse tagamiseks vältimatu. Praktikas tähendab see, et nagu Kaitseväe julgeolekuala peab ka ajutine julgeolekuala olema tähistatud ja valvatud. Näiteks, riigi või kohaliku omavalitsuse valduses olev hoone on lindiga ja muude märkidega tähistatud ning Kaitseväe poolt valvatud. Ajutine julgeolekuala ei saa olla terve linn ega linnaosa, sest seda ei ole juba füüsiliselt võimalik vastavalt tähistada ega tagada seal mehitatud valve. Arutluse all oleva seaduse punktiga 20 antakse Kaitseväele julgeolekuala kaitsmise eesmärgil õigus olulise ohu väljaselgitamiseks ja tõrjumiseks kontrollida isikuandmeid andmekogudest ning teha seda vajaduse korral ka varjatult. Isiku julgeolekuala kaitseks varjatult jälgimine on veel rohkem piiratud ja lubatud väga äärmuslikel juhtudel. Seaduse punktiga 20 lisatava § 54^1 lõike 2 kohaselt on isiku varjatud jälgimine lubatud ainult kahe tingimuse korraga esinemisel. Esiteks, edasilükkamatul juhul, st kui Politsei- ja Piirivalveameti või Kaitsepolitseiameti esindajad ei ole veel kohal, ja ainult nii kaua, kui nad kohale jõuavad ning operatsiooni üle võtavad. Teiseks, kõrgendatud ohu väljaselgitamiseks ja tõrjumiseks. Korrakaitseseaduse § 5 lõikes 4 määratletakse kõrgendatud oht kui oht isiku elule, kehalisele puutumatusele, füüsilisele vabadusele, suure väärtusega varalisele hüvele, suure keskkonnakahju tekkimise oht või karistusseadustiku 15. peatükis sätestatud I astme kuriteo või 22. peatükis sätestatud kuriteo toimepanemise oht. Riigikaitsekomisjon leiab, et selline põhiõiguste riive õigustus on proportsionaalne, sest laiemalt on Kaitseväe julgeolekuala vastu suunatud tegevus oht kogu riigi julgeolekule. Riives sätestatud Kaitseväe õigusi kitsendab sama paragrahvi lõige 3, mille kohaselt annab loa varjatud jälgimiseks Kaitseväe juhataja ning sellest teavitatakse viivitamatult Kaitsepolitseiametit ja valdkonna eest vastutavat ministrit. Viimane tagab Kaitseväe üle ka tsiviilkontrolli. Lisaks kehtib Kaitseväe juhataja otsus varjatud jälgimise kohta kuni 24 tundi, millest siin oli juttu. 24 tundi, 1 ööpäev. Vabariigi Presidendi kirjas väidetakse, et varjatud jälgimisega piiratakse isiku õigust eraelu puutumatusele ja see on vastuolus põhiseaduse §-ga 26. Põhiseaduse § 26 kohaselt tohib riigiasutus

eraellu sekkuda ainult seaduses sätestatud juhtudel ja korras tervise, kõlbluse, avaliku korra või teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks, kuriteo tõkestamiseks või kurjategija tabamiseks. Varjatud jälgimise õiguse rakendamise eeldus on arutluse all olevas seaduses kõrgendatud oht, st tõsise kuriteo toimepanemise oht, mitte midagi muud. Samamoodi on varjatud jälgimine lubatud julgeolekuasutuste eesmärkide elluviimiseks julgeolekuasutuste seaduse alusel ja kriminaalmenetluse seadustikus on varjatud jälgimine aktsepteeritud muu hulgas teabe kogumiseks kuriteo ettevalmistamise kohta, selle avastamise või tõkestamise eesmärgil ja kriminaalmenetluses kuriteo kohta teabe kogumise eesmärgil. Seejuures ei ole riigikaitsekomisjoni teada seni veel tõstatatud probleemi, et nn varjatud jälgimise mõistet täpsemalt sisustataks, ning äsja mainitud seadused on juba välja kuulutatud, jõustunud ja rakendatud. Juhin ka tähelepanu, et Kaitseväe korralduse seaduse § 55 järgi on kaitseväelasel õigus julgeolekualal viibiv isik kinni pidada – see on juba töös, ma mõtlen paragrahv, mitte isik –, kui viimane on julgeolekualal ebaseaduslikult, on julgeolekualale sisenemisel pannud toime mingi süüteo või ohustab oma käitumisega ennast või teisi. Veelgi olulisem, Kaitseväe korralduse seaduse § 56^2 kohaselt menetleb Kaitsevägi süütegusid, milleks on Kaitseväe loata Kaitseväe territooriumil, selle kohal või riigikaitse ülesannetega sadamas ratastel või muul veermikul maapinnaga kontaktis liikuva sõiduki, õhusõiduki või muu lendava seadme või veesõiduki või muu ujuvvahendi (väga keeruline, eks!), mis on osaliselt või täielikult automaatne või kaugjuhitav, kasutamine. Veel menetleb Kaitsevägi süütegusid, milleks on Kaitseväe loata Kaitseväe julgeolekualal pildi või kujutise salvestamine või edastamine. Peab olema üheselt selge, et Kaitsevägi valvab, kaitseb ja jälgib oma territooriumi ning jälgib ka selle vahetus läheduses toimuvat. Need tegevused on Kaitseväele vajalikud peale julgeoleku tagamise ka selleks, et menetleda seaduses sätestatud eelnimetatud süütegusid.

Nüüd kooskõlast põhiseaduse §-ga 33, mis on küsimärgi all. Kaitseväe õigus julgeolekuala kaitseks teatud juhtudel isikut varjatult jälgida ei hõlma õigust tungida isiku koju, kuulata teda pealt ega lugeda tema kirjavahetust. Varjatud jälgimise eesmärk Kaitseväe julgeolekuala kaitsel on füüsilise julgeoleku tagamine ja see on eelkõige varjatud füüsiline vastujälgimine, isikule järgnemine vajaduse korral kas sõidukil või jalgsi ja potentsiaalse ohuallika foto- või videosalvestamine. Kaitseväe varjatud jälgimise objektiks sattumine on otseses seoses isiku käitumisega julgeolekuala vahetus läheduses. Varjatud jälgimise all on arutluse all olevas seaduses mõeldud täpselt sama tegevust, mida ka teistes seadustes, mis varjatud jälgimist reguleerivad. Siin ei ole õiguslikult absoluutselt midagi uut. Varjatud jälgimise regulatsioon sätestati seaduseelnõus julgeolekuasutuste seaduse eeskujul. Nagu ka selles seaduses, ei tohi arutluse all oleva seadusmuudatuse kohaselt varjatud jälgimise käigus piirata isiku õigust sõnumi saladusele või piirata kodu, perekonna- või eraelu puutumatust varjatud sisenemisega ruumi, hoonesse, piirdega alale, sõidukisse või arvutisüsteemi teabe varjatud kogumiseks, salvestamiseks või selleks vajalike tehniliste abivahendite paigaldamiseks ja eemaldamiseks. Seega, varjatud jälgimine on eraldiseisev ja isiku põhiõigusi selgelt vähem riivav meede. Kui arutluse all oleva seadusega oleks soovitud anda Kaitseväele õigus varjatult ruumi siseneda või sõnumi saladuse õigust rikkuda, oleks tulnud need eraldi ning lisakriteeriumide esinemise eelduse, kohtu loa taotlemise ja muu põhjalikuma menetluse õigusena sõnaselgelt seadusesse lisada.

Kooskõlast põhiseaduse § 13-ga, siin on jällegi president meile etteheiteid teinud. Põhiseaduse § 13 kohaselt on igaühel õigus riigi ja seaduse kaitsele ning seadus kaitseb igaühte riigivõimu omavoli eest. Tegemist on õigusselguse ehk määratuse põhimõttega, mille järgi peab põhiõigust riivav seadus olema piisavalt määratud, kuna ebapiisava regulatsiooni tagajärjeks on riigivõimu omavoli võimalus. Kaitseväe julgeolekualaga seonduv, sh julgeolekuala kehtestamine, on Kaitseväe korralduse seaduse 6. peatükis konkreetselt reguleeritud. Arutluse all oleva seaduse punktiga 20 viiakse sisse muudatused, mille kohaselt on varjatud jälgimise eelduseks kaks suhteliselt harva koos esinevat ja suhteliselt lihtsalt tõendatavat asjaolu, nagu väga tõsise kuriteo toimepanemise oht ja võib-olla ka pädeva asutuse töötajate kättesaamatus. Kaitsevägi peab varjatud jälgimisest kohe teavitama kindlasti veel kahte asutust: Kaitsepolitseiametit ja Kaitseministeeriumi ehk kaitseministrit või tema volitatud ametnikku. Selle meetme kasutamist reguleerivad ja võimalikke kuritarvitamisi ennetavad muud tasakaalustavad mehhanismid. Riigikaitsekomisjonile jääb arusaamatuks, milles konkreetselt seisneb seaduse ebapiisav õigusselgus ja võimalus riigivõimu omavoliks. Juhin teie tähelepanu, et varjatud jälgimise õigus on Kaitseväe korralduse seaduse kohaselt Kaitseväel rahvusvahelise sõjalise operatsiooni piirkonnas juba praegu olemas. Ei Kaitseväe korralduse seaduse senisel rakendamisel ega julgeolekuasutuste seaduses ja kriminaalmenetluse seadustikus viidatud sätete rakendamisel ja tõlgendamisel pole riigikaitsekomisjonile teadaolevalt isikute õiguste ülemäärase piiramise küsimustes probleeme ega

erimeelsusi tekkinud. Samas näevad kõik nimetatud kehtivad seadused ette oluliselt vähem konkreetseid eeltingimusi ning järelevalve ja teavitamise kohustusi, kui on arutluse all olevas seaduses. Veel leiab Vabariigi President oma otsuses nr 435 järgmist: "Kehtivas õigusruumis on seadusandja andnud õiguslikud vahendid Politsei- ja Piirivalveametile ning Kaitsepolitseiametile kõrgendatud ohu väljaselgitamiseks ja tõrjumiseks Kaitseväe ajutisel julgeolekualal. Kui ressurss nende ülesannete täitmiseks (Pange tähele, ressursist on juttu! – A. L.) nimetatud ametitel ei ole piisav, tuleb seadusandjal lahendada need probleemid riigieelarve menetlemisel. Täiendavate õiguste andmine Kaitseväele varjatud jälitustegevuseks ei saa olla selle aktsepteeritavaks alternatiiviks." Riigikaitsekomisjoni hinnangul on seaduses Kaitseväele ülesannete andmine ja pädevuse sätestamine – ma mõtlen otstarbekuse põhimõttel – seadusandja valik ja ainupädevus. Selles seaduses näeb seadusandja ette, et Kaitseväe julgeolekuala kaitseks esmaste toimingute tegemine on Kaitseväe pädevuses. Nagu ma ettekandes varem mainisin, menetleb Kaitsevägi ka teatud süütegusid, mis ohustavad Kaitseväe julgeolekuala. Kui Vabariigi Presidendil on kohustus kontrollida enne seaduse väljakuulutamist selle vastavust põhiseadusele, siis Riigikogul ehk seadusandjal on põhiseaduslik kohustus tagada seadusega riigi julgeolek ja kaitse.
Nüüd õiguskantsleri arvamusest. Õiguskantsler leidis oma k.a 15. mai arvamuses, et Riigikogul on võimalus väljakuulutamata seadust täpsustada selliselt, et ei tekiks kahtlust, kas seadust rakendatakse põhiseaduspärasel moel. Samas leidis õiguskantsler, et ei ole kahtlust, et julgeolekuala kaitseks on isikuandmete varjatud töötlemine vajalik. Õiguskantsler leiab oma arvamuses järgmist: "Selleks et isikute põhiõigustesse sekkumine oleks põhiseaduspärane, peab Riigikogu ette nägema olulised kontrollimehhanismid: varjatud jälgimise loa andmine pädeva isiku poolt, toimingute ajaline piiritlemine, *ultima ratio* põhimõtte rakendamine, teavitamiskohustus, andmete töötlemise (sh kustutamise) nõuded. Kaitseväe korralduse seaduse muutmise seaduse eelnõu menetlemise käigus said need kontrollimehhanismid asjakohaselt reguleeritud. (Need on õiguskantsleri sõnad. – A. L.) Põhiõiguste kaitset silmas pidades on oluline see, kuidas Kaitsevägi hakkab talle antud õigust ellu viima (sh kooskõlastus- ja kontrollimehhanismide loomine, asutusesiseste õigusaktide vastuvõtmine). Õiguskantsleri ülesanne on selle rakenduspraktika kontrollimine ja seeläbi isikute põhiõiguste tagamine." Samas ei tulene õiguskantsleri arvamusest, et oleks põhiseaduslikku riivet ning ka tema kontrollib Kaitseväe rakenduspraktikat. Juhin ühtlasi tähelepanu, et Kaitseväe vastaval struktuuriüksusel on juba praegu olemas õigus taustakontrolli käigus koguda isikuandmeid riigi, kohaliku omavalitsuse või muu avalik-õigusliku ja eraõigusliku juriidilise isiku andmebaasist. See õigus kehtib peale kaitseväelaste, ametnike ja töötajate sobivuse ja julgeolekualale lubamise otsustamise näiteks ka Kaitseväele teenuseid osutavate isikute taustakontrolli puhul. Sellised eraõiguslikud andmekogud on näiteks autorendiettevõtete ja kasiinode andmekogud.
Riigikaitsekomisjon leidis, et Kaitseväe korralduse seadust saab vajaduse korral hiljem täpsustada uute muutmiste seadustega, kui on olemas seaduste rakendamise praktika. Arutluse all olevat seadusmuudatust valmistas täidesaatev võim ette poolteist aastat. Kui hakata olemasolevat Kaitseväe korralduse seadust n-ö jooksvalt täpsustama, siis võib omakorda tekkida uus vastuolu. Küsimus on ka selles, kas menetlust avades muutuks seadus paremaks. Täna see teadmine puudub. Ühtlasi ei ole otstarbekas sisustada arutluse all olevas seaduses näiteks varjatud jälgimise mõistet, sest seda tuleks kohe teha ka mitmes teises seaduses. Ka Siseministeeriumi valitsemisala esindajad ei toetanud varjatud jälgimise mõiste sisustamist. Olemuslikult saab varjatud jälgimise mõistet vajaduse korral seaduse alusel täpsustada valitsuse või ministri määrusega või muu õigusaktiga.
Lõpetuseks. Õiguskantsler leidis, et arutluse all olev seadus ei ole vastuolus põhiseadusega, seda kinnitasid ka Kaitseministeerium, Siseministeerium ja Kaitsepolitseiamet.
Head kolleegid, juhin teie tähelepanu ka sellele, et see seadus võeti Riigikogu eelmises koosseisus vastu k.a 20. veebruaril ja selle poolt hääletas 56 Riigikogu liiget, vastu ei olnud keegi ning 1 Riigikogu liige jäi erapooletuks. Ma loodan väga, et siin ka täna tuulelippe ei ole. Loodan siiralt, et te jääte teie enda seadust toetava otsuse juurde ning ka uued Riigikogu liikmed toetavad riigikaitsekomisjoni menetluslikku ettepanekut. Arutluse all olevas seaduses sätestatud muudatused on hädavajalikud, et vähendada kaitseväeluure efektiivset ja eesmärgipärast tegevust takistavaid ning Kaitseväele kaitseväeluure jaoks ettenähtud volituste praktilist rakendamist piiravaid asjaolusid. NATO piiririigina on eelhoiatus oluline nii Eestile kui ka NATO-le tervikuna, seda eriti praegust julgeolekuolukorda arvestades. Seetõttu tuleb Kaitseväele anda õigus avastada Kaitseväe julgeolekuala vastu suunatud tegevus võimalikult varajases faasis. Seadus annab Kaitseväele ka senisest paremad võimalused

avastada võimalikud spioonid ja riigireeturid ning peatada tundliku informatsiooni leke. Rõhutan veel kord, et näiteks Kaitseväe taustakontroll ei ole sellest seadusest lähtuvalt julgeolekukontroll, mida kangesti kardetakse. Viimane oli ja on siiani ning ka edaspidi Kaitsepolitseiameti pädevuses.
Nüüd lühidalt riigikaitsekomisjoni menetluslikust otsusest. Kolmandal korral arutas riigikaitsekomisjon seda seadust k.a 27. mai istungil. Selle istungi konsensusliku otsuse kohaselt teeb riigikaitsekomisjon Riigikogule ettepaneku võtta arutluse all olev seadus muutmata kujul vastu. Kui Riigikogu võtab muutmise seaduse muutmata kujul vastu, siis tulenevalt Eesti Vabariigi põhiseaduse §-st 107 kuulutab Vabariigi President seaduse välja või pöördub Riigikohtu poole ettepanekuga tunnistada seadus põhiseadusega vastuolus olevaks. Kui Vabariigi President pöördub Riigikohtusse, siis Riigikohtu lahend oleks riigikaitseõigusest lähtuvalt õigusselguse huvides vajalik ning sellele saaks tugineda edasises õigusloomes. Suur tänu teile!

14:50 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Aitäh, austatud ettekandja! Teile on ka küsimusi. Peeter Ernits, palun!

14:50 Peeter Ernits
Hea juhataja! Hea ettekandja! Palju pikka juttu, aga probleem on lühike. Rott püüti kinni, hakati pärast auke toppima, võeti seadus vastu, president ütles, et ei. Aga ütle nüüd lühidalt eesti keeles, milles see asi on. Kas siis põhiseaduskomisjon või sinu hea erakonnakaaslane Hanno Pevkur püüavad presidendile nagu pugeda, aga sina, kindralid ja riigikaitsekomisjon olete väga ühel meelel nagu ka meie, kes me hääletasime selle poolt? Milles see point on? Aga ütle ühe lausega.

14:50 Ants Laaneots
Ühega ei saa, ütlen kahega. Te teate, et meie erakond on liberaalne. See on väga lähedal anarhiale, eks? (Naer saalis.) Selles mõttes on vabadus, igaüks otsustab, kuidas ta teab, kuidas ta oskab. Probleem on ka selles, et ma ei saa öelda, nagu riigikaitse olude asjus oleks meie erakond väga-väga entusiastlik olnud või teaks konkreetselt, mis need tähendavad.

14:51 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Andrei Korobeinik, palun!

14:51 Andrei Korobeinik
Aitäh! Hea ettekandja! Te alustasite oma sõnavõttu lubadusest, et te selgitate eelmise ettekandja seisukohti. Ma pole teid küll põhiseaduskomisjoni istungil näinud, ma eeldan, et te siiski võtsite sõna riigikaitsekomisjoni nimel. Siit ka küsimus. Alguses te ütlesite, et Vabariigi Valitsus konsensuslikult toetab seadust muutmata kujul. Samas, põhiseaduskomisjoni istungil olid ministeeriumide arvamused teistsugused. Kas te oskate täpsemalt öelda, kes see oli, kes tutvustas teile Eesti Vabariigi valitsuse konsensuslikku arvamust ja kust protokollist võib seda leida?

14:52 Ants Laaneots
Aitäh! Tuletan teile meelde, et see seadus on juba vähemalt valitsuse ja Riigikogu tasandil vastu võetud. Selle muudatuse viis president sisse tervikuna. Nii et seda, mispärast nüüd tekib lõhe juba meie endi vastu võetud seaduse täienduse suhtes, ma ei tea. Ma ei tea, kas on, nagu ma ütlesin, tuul valesse suunda pööranud või on mingid muud probleemid.

14:52 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Aitäh, lugupeetud ettekandja! Teile rohkem küsimusi ei ole. Nüüd on võimalik minna läbirääkimiste juurde, kui on soovijaid. Hanno Pevkur, palun!

14:53 Hanno Pevkur
Head kolleegid! Ma ei oleks siia teie ette tulnud, aga üks kolleeg otsustas öelda midagi, mis ei ole sellele saalile kohane. Keegi ei poe kellelegi. Võiks natuke viisakam olla. Seda esiteks.
Teiseks, mis selle eelnõu puhul oluline on? Küsimus oli, et mis on point. Point on selles, et kui me toome juurde mingisuguseid õigusi – ükskõik kellele, kas see on Kaitsevägi, kas see on politsei, kas see on

Kaitsepolitseiamet või see on Välisluureamet –, mis riivavad oluliselt inimeste põhiõigusi, siis on selle saali ülesanne siin vaadata, et need õiguste riived ei oleks liiga suured. Selle saali ülesanne on tagada esmaselt inimeste põhiõiguste kaitse, samamoodi nagu riigikaitse. Riigikaitselisi ülesandeid on võimalik täita vastavalt seadusele. Loomulikult, see on meie valik, kas me anname Kaitseväele õiguse täita kahte täiesti uut ülesannet või mitte: esiteks, õigus minna eraõiguslike juriidiliste isikute andmebaasidesse, teha seda varjatult, ilma inimesi teavitamata, ja teiseks, kas me lubame Kaitseväel teha varjatud jälgimist, milleks tal praegu õigust ei ole. Need on kaks väga suurt õigust, mis me Kaitseväele juurde tahame anda. Õigemini, tegelikult me andsime need Kaitseväele eelmise Riigikogu koosseisu ajal. Vabariigi President nägi probleemi põhiseaduse võimaliku riivega. See on see point.
Meil on Eestis kaks julgeolekuasutust: Välisluureamet ja Kaitsepolitseiamet. Nende muudatustega me teeme väljaspool julgeolekuasutuste seadust lahti ukse, selleks et luua kolmas julgeolekuasutus, milleks on Kaitseväe luurekeskus. Need on need põhimõttelised asjad. Me ei loo seda formaalselt, aga sisuliselt antakse juurde kaks eriteenistustele omast õigust: minna varjatult andmebaasidesse ja inimesi varjatult jälgida. Need õigused antakse Kaitseväele. Need on need asjad, mida me peame siin jälgima. Kui ka Vabariigi President nägi selles probleemi – üllatus-üllatus, ka põhiseaduskomisjon konsensuslikult ütles, et tõesti peaks selle eelnõuga veel tegelema –, siis see ei ole kellegi ees pugemine, vaid see on mure põhiõiguste kaitse pärast. Loomulikult seisan ma kahe käega selle eest, et Kaitseväel oleksid kõik õigused, et nad saaksid täita neid ülesandeid, mida neil on vaja täita, selleks et tagada nii julgeolekuala kaitse kui ka Eesti riigikaitse tervikuna, aga selle juures peab Kaitsevägi arvestama sellega, millised on põhiõiguste riived. Aitäh!

14:55 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Aitäh! Jaak Madison, palun!

14:56 Jaak Madison
Austatud Riigikogu aseesimees! Head kolleegid! Ma arvan, et tasuks mainida ära mõned punktid, millest on põhiseaduskomisjon ja kindlasti ka riigikaitsekomisjon nendes arutlustes lähtunud. Kõik nõustuvad sellega, et Eesti julgeolekut tuleb parendada, tuleb anda Kaitseväele võimalus tagada Eesti liitlaste ohutus Eesti Vabariigis ja tagada meie riigi kaitse. Samal ajal on põhiseaduskomisjoni ülesanne tagada kõikide põhiõiguste kaitse ja välistada põhiseaduse riiveid. Sellest tulenevalt on täiesti normaalne, et Riigikogu komisjonid vaatlevadki küsimusi eri nurkade alt. Kui nad seda ei teeks, siis ei oleks eri komisjonidel ka mõtet. Sellest ongi tulnud erinevad vaatenurgad tänases arutelus. Riigikaitsekomisjon kahtlemata lähtub ja peabki lähtuma Eesti julgeolekuhuvidest ja Kaitseväe korralduse vajadustest, samal ajal on põhiseaduskomisjoni ülesanne leida need nõrgad kohad, mis võivad kahjustada inimeste põhiõigusi ega pruugi olla põhiseadusega kooskõlas. Selline debatt on täiesti normaalne.
Mis puudutab väiteid, kas kellelegi poetakse või mitte, siis kindlasti ei poeta. Meil oli väga sisuline arutelu põhiseaduskomisjonis nii selle küsimuse menetluse käigus kui ka eile. Meie seisukoht oligi, et komisjonis võivad olla erinevad nägemused ja erinevad arvamused. Kuid olles ise lugenud riigikaitsekomisjoni istungite protokollidest, mis on need argumendid selle seaduse kaitseks, miks võtta ta vastu muutmata kujul, ma ütleksin, et kõige parem lahendus minu isikliku arvamuse kohaselt on võtta ta vastu muutmata kujul ja anda võimalus selleks, et president pöörduks Riigikohtusse. Me saaksime siis Riigikohtust kätte selle lõpliku tõe, kas seal on põhiseaduslik riive või ei ole seda. Muidu, kui me hakkame siin muutma ühte või kahte lauset, siis me venitame seda protsessi. Me siis tegelikult ei tea, millal see seadus reaalselt jõustub ja millal saab Kaitsevägi vajalikud õigused, et tagada julgeolek. Kui see seadus praegu muutmata kujul vastu võetakse, siis tekib presidendil võimalus pöörduda soovi korral Riigikohtusse, see on tema õigus – nii paraku kui ka õnneks –, seega on loodetavasti paari-kolme kuu jooksul meil käes tõde, kas seda seadust tuleb hakata siin uuesti menetlema või loodetavasti ei tule hakata menetlema, öeldakse, et kõik on põhiseadusega kooskõlas ja Kaitsevägi saab need vajalikud võimalused juurde. Seetõttu hääletan mina kindlasti selle seaduse muutmata kujul vastuvõtmise poolt. Aitäh!

14:59 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Aitäh! Andres Metsoja, palun!

14:59 Andres Metsoja

Lugupeetud Riigikogu aseesimees! Head kolleegid! Ants Laaneots tegi minu meelest väga sisulise ettekande. Tõepoolest, Ants on mees, kes eelmises koosseisus seda menetlust juhtis ja on asjaga otsast lõpuni kursis. Mina riigikaitsekomisjoni uue liikmena olen ka täie tõsidusega sellesse teemasse suhtunud, kindlasti ei ole riigikaitsekomisjonis võetud presidendi otsust kergekäeliselt. Siin juba loeti ette need mitmed kohtumised, mitmed istungid, mis on olnud. Aga selgemast selgem on see, nii nagu ka õiguskantsler oma kirjas meile ütleb, et seadust saab täpsustada. Alati saab kõiki seadusi täpsustada ja tegelikult see ongi meie töö. Lihtsalt kuskiltmaalt peab see täpsustatud seadus tööle hakkama, et saada aru, mis on selle järgmine probleem.
Põhiseaduslik riive on olnud täna läbiv küsimus siin saalis. Ma jagan põhiseaduskomisjoni seisukohta, et see on meie roll. Aga mitmetel kohtumistel olen ma küsinud spetsialistidelt, juristidelt, kuidas siis viia kokku praktika ja juriidika nii, et see oleks õiguslikult pädevalt kirjas ka seaduses, kuid kahjuks ei ole ma saanud vastuseid, küll olen saanud soovitusi, et seda võiks teha, ja on ka öeldud, et seda saab teha. Tänan nii põhiseaduskomisjoni kui ka riigikaitsekomisjoni. Ma arvan, et see probleem on jõudnud paljude Riigikogu liikmete teadvusesse ja seda tööd on tehtud vägagi põhjalikult. Aitäh!

15:00 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Aitäh! Tundub, et rohkem kõnesoove ei ole. Sulgen läbirääkimised ja läheme lõpphääletuse juurde. Head kolleegid, lähtudes Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse § 114 lõikest 3, panen hääletusele Vabariigi Presidendi poolt Riigikogule tagasi saadetud Kaitseväe korralduse seaduse muutmise seaduse muutmata kujul uuesti vastuvõtmise. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Seaduse muutmata kujul vastuvõtmise poolt hääletas 53 Riigikogu liiget, vastu oli 31, erapooletuid ei olnud. Seadus on muutmata kujul uuesti vastu võetud.

---

2. 15:04 Tubakaseaduse ning alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse muutmise seaduse eelnõu (9 SE) esimene lugemine

15:04 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Läheme edasi. Tänane teine päevakorrapunkt on Vabariigi Valitsuse algatatud tubakaseaduse ning alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse muutmise seaduse eelnõu 9 esimene lugemine. Ma palun ettekandeks kõnepulti sotsiaalminister Tanel Kiige.

15:04 Sotsiaalminister Tanel Kiik

Lugupeetud Riigikogu aseesimees! Head Riigikogu liikmed! Käesolevaga alustan tubakaseaduse ning alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse muutmise seaduse eelnõu esimest lugemist. See eelnõu käsitleb tubakadirektiivi artiklite 15 ja 16 ülevõtmist.
Eelnõu ongi koostatud üksnes ja ainult Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2014/40/EL, nn tubakadirektiivi artiklite 15 ja 16 ülevõtmiseks. Need artiklid on vajalikud üleeuroopalise tubakatoodete tuvastamise ja jälgimise süsteemi rakendamiseks eesmärgiga ohjeldada tubaka salaturgu.
Tubakadirektiivi artikli 15 alusel kehtestatakse eelnõus tubakatoodete müügipakendite jälgitavuse süsteem, nn *track and trace*, mille kohaselt tuleb kõik tubakatoodete müügipakendid märgistada kordumatu numbritest ja tähtedest koosneva tunnuskoodiga. Müügipakendi kordumatut tunnust ei saa tootja ise luua, see tuleb hankida sõltumatult kordumatute tunnuste väljaandjalt, kelle riik määrab. Seeläbi on tagatud, et tunnuskoodid on tõesti ainukordsed ning nende väljastamine on käitlejatest sõltumatu. Tubakatoodete liikumise teave edastatakse andmehoidlasse ja sellele on ligipääs ainult Euroopa Komisjonil ja liikmesriikide pädevatel asutustel. Eestis on selleks asutuseks Maksu- ja Tolliamet. Seeläbi on tagatud võimalus igal hetkel kontrollida, kas kaupluses olev sigaretipakk on ikkagi ehtne ehk andmehoidlas on selle kohta konkreetsed andmed olemas ja pakk asub just n-ö õiges poes või on hoopiski tegu võltskaubaga, mida Euroopa Liidu turul kahjuks järjest enam liigub.
Tubakatoodete registreerimine käib selliselt, et käitleja skaneerib tunnuskoodi ja sisestab seadmesse info, kuhu toode liigub, ning seadmest liigub info andmehoidlasse, kus, nagu kirjeldasin, saab järelevalvet teha. Et andmete sisestamine oleks lihtsam, ei pea registreerima igat pakki eraldi, ka rühmapakendile saab luua uue koodi, mis sisaldab viiteid kõigile rühmapakendis olevatele üksikutele

müügipakenditele. Koode võib samuti taotleda eespool nimetatud sõltumatult tunnuste väljaandjalt, aga neid võib ka ettevõte ise genereerida. Registreerimiskohustus kehtib kuni esimese jaemüügiettevõtteni ehk kohustused tekivad tootjatel, importijatel, hulgifirmadel, veoettevõtetel ja konkreetsel poel või baaril, kes lõpuks toodet tarbijale müüb. Eelnõu või direktiiviga kohustust tubakatoodete liikumist raporteerida ei teki. Ainuke liigutus, mis viimasel jaemüügiettevõttel teha tuleb, on hankida enesele ettevõtte müügikoha kood. Selle koodi abil raporteerivad hulgimüüjad edaspidi tubakatoodete liikumisest. Suur osa jaemüügiettevõtetest on koodid juba saanud.
Kohustus varustada kõik tubakatoote turustamisahelas olevad ettevõtjad kuni ettevõtjani enne esimest jaemüügiettevõtet vastavate seadmetega, mis võimaldavad tubakatooteid registreerida, on direktiivi kohaselt pandud tubakatootjatele. Tubakatootjad on selle kohustuse täitmiseks loonud üleeuroopalise kontaktpunkti, mille kaudu seadmete hüvitamine juba toimub. Jälgitavussüsteemi loomiseks sõlmivad tubakatoodete tootjad ja importijad andmetalletuslepingud sõltumatu kolmandast isikust teenuseosutajaga, et majutada enda tubakatoodetega seotud andmeid. Eestisse tubakatooteid importivatel ettevõtetel on need lepingud juba olemas.
Teise artikli ehk artikli 16 ülevõtmiseks kehtestatakse nõue võtta tubakatoodete müügipakendil kasutusele ka tubakatoote autentsuse kontrollimist lihtsustav turvaelement. Turvaelement trükitakse või kinnitatakse tubakatoote müügipakendile nii, et seda ei ole võimalik eemaldada, kustutada, varjata või poolitada, sh maksumärgi, hinnasildi või muu elemendiga. Eestis kasutusel olev maksumärk vastab turvaelemendile kehtestatud nõuetele, mistõttu on Eestis otsustatud võtta turvaelemendina kasutusele maksumärk. Sellist võimalust näeb ette ka Euroopa Liidu direktiiv. Maksumärgi kasutamise võimaldamine turvaelemendina on ühtlasi tubakatoodete tootjat ja importijat arusaadavalt kõige vähem koormav lahendus, sest tubakatoote müügipakendile ei tule eraldi märgistust kandma hakata. Juhtudel, kui tootele maksumärki ei paigaldata, näiteks nn *duty-free*-kauplustes, tuleb tootele paigaldada tootja turvaelement. Selle töötab välja tubakatoote tootja või importija ise, arvestades seaduse ja rakendusotsuse nõudeid. Tootja või importija turvaelement tuleb enne selle kasutuselevõttu esitada Maksu- ja Tolliametile ning ka igast hilisemast muutmisest tuleb teavitada Maksu- ja Tolliametit. Nõudeid kohaldatakse sigarettidele ja isevalmistatavate sigarettide tubakale alates 2019. aasta 20. maist ning muudele tubakatoodetele alates 2024. aasta 20. maist. Nõuete täitmise üle teeb järelevalvet Maksu- ja Tolliamet.
Austatud Riigikogu liikmed! Rõhutan veel kord, et tegemist on eelnõuga, mille eesmärk on puhtalt tubakadirektiivi artiklite 15 ja 16 ülevõtmine, et piirata salasigarettide turgu. Nende artiklite ülevõtmist said liikmesriigid alustada 2018. aasta hiliskevadel. Euroopa Komisjon võttis vastu ja avalikustas tubakadirektiivi rakendusaktid. Sotsiaalministeerium saatis eelmisel aastal eelnõu kooskõlastamiseks ja arvamuse andmiseks EIS-i kaudu Justiitsministeeriumile. Vabariigi Valitsus arutas eelnõu 6. detsembril. Nagu tõenäoliselt paljud mäletavad, Riigikogus toimus esimene lugemine 16. jaanuaril ja 13. veebruaril toimus teine lugemine, mis toona tervise- ja tööministri soovil katkestati. Seoses XIII Riigikogu töö lõppemisega kukkus see eelnõu menetlusest välja. Sotsiaalministeerium on teinud jõupingutusi, et otsekohalduvate tubakadirektiivi rakendusaktide kohane süsteem oleks Eestis miinimumtasemel tagatud juba alates 20. maist 2019, mil oli tegelikult tubakadirektiivi artiklite 15 ja 16 ülevõtmise tähtaeg. Oleme leidnud ajutise kordumatute tunnuste väljastaja, sellega on tagatud, et tarneahela osapooltele on vajalikud unikaalsed tunnused juba praegu kättesaadavad. Oleme viinud läbi eelregistreerimise, mis on taganud, et suurel osal tubakakäitlejaist olid direktiivi jõustumisel vajalikud tunnuskoodid olemas. Direktiivi ülevõtmise olulise, mitmekuulise hilinemise korral riskime trahviga Euroopa Kohtust, mis võib hinnangute kohaselt küündida üle veerand miljoni euro. Kutsun teid seetõttu üles eelnõu toetama, et saavutada direktiivi võimalikult kiire ülevõtmine, selle tähtaeg on juba ületatud. Ühtlasi teen ettepaneku, et jätaksime hetkel kõrvale kõik muudatusettepanekud, mis eelnõusse ei puutu. Direktiivi ülevõtmiseks ei ole meil enam lisaaega, oleme tähtaja juba ületanud ning Eesti huvides on kindlasti vältida võimalikke trahvinõudeid.
Sotsiaalministeerium on koostanud eraldi eelnõu tubakaseaduse muutmiseks ja me oleme asunud seda osapooltega läbi rääkima ning aruteludele tuginevalt täiendama. Eelnõu jõuab kindlasti ka siia saali, siis saame kõik võimalikud muudatusettepanekud läbi arutada ja leida parima lahenduse ka palju eriarvamusi tekitanud muude tubakatoodete asjus. Tänan tähelepanu eest!

15:12 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Aitäh, austatud minister! Teile on küsimusi. Tarmo Kruusimäe, palun!

15:12 Tarmo Kruusimäe
Tänan, hea aseesimees! Hea ettekandja! Kas te oskate kirjeldada neid Sotsiaalministeeriumi tehtud jõupingutusi? Millest on teil selline kindel teadmine, et Sotsiaalministeerium on valmis tulema välja ka uue tubakaseaduse muudatusega?

15:12 Sotsiaalminister Tanel Kiik
Nii nagu ma juba kirjeldasin, on leitud ajutine kordumatute tunnuste väljastaja. Tegemist on Slovakkia firmaga, kes pakub sama teenust ka Soomele ja Iirimaale, selle tütarfirma pakub sama teenust Rootsile. Seeläbi ongi tagatud, et vajalikud unikaalsed tunnused on juba kättesaadavad.
Mis puudutab teist eelnõu, siis esiteks kindlasti see, et sotsiaalministrina ei saa ma siin puldis anda teile katteta lubadusi, nii et loomulikult me selle eelnõuga siia saali ikka tuleme. Eelnõu on saadetud kooskõlastusringile, ministeeriumidel on mõned eriarvamused, nendega me kindlasti tegeleme. Me arvestame sellega, et tõenäoliselt on ka parlamendiliikmetel muudatusettepanekuid. Nagu ütlesin, neid kõiki saab juba selle teise eelnõu raames arutada.

15:13 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Vilja Toomast, palun!

15:13 Vilja Toomast
Aitäh! Austatud minister! Ma usun, et te olete kursis, et 21. märtsil toimus Euroopa Komisjoni SANTE ehk Euroopa Komisjoni tervise ja toiduohutuse üksuse tubakapoliitika ekspertide kogunemine, kus veel kord kinnitati, et uutele tubakatoodetele ei saa kehtestada lõhna- ja maitseainete keeldu. Seal viibis ka Eesti esindaja, aga ometi on ministeerium saatnud 3. aprillil kooskõlastusringile seaduseelnõu, kus on kaks paragrahvi, mis keelavad uutes tubakatoodetes maitse- ja lõhnaained. See on vastuolus tubakadirektiivi artikli 12 lõikega 7. Kas te olete sellest teadlik ja kas te toetate sellist seadusvastast käitumist?

15:14 Sotsiaalminister Tanel Kiik
Olen teadlik, et selles küsimuses on eriarvamusi Sotsiaalministeeriumi juristide ja teiste ministeeriumide vahel. Nagu see parlamendidebatt näitab, on eriarvamusi võib-olla ka parlamendiliikmetel. Aga Eestis võtab seadusi vastu Riigikogu. Parlamendiliikmetel on võimalik teha seaduseelnõu kohta sotsiaalkomisjoni kaudu muudatusettepanekuid. Kindlasti on siin arutelud, debatid. Mis iganes kujul lõplik seadus vastu võetakse, see saab olema parlamendikoosseisu otsus.

15:14 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Urmas Espenberg, palun!

15:14 Urmas Espenberg
Austatud juhataja! Austatud ettekandja! Jah, see 13. veebruaril teisel lugemisel katkestatud asi oli suhteliselt fopaa. Mis on teie arvamus, kas me ei peaks ka teist osa sellest seadusest, kõike muud peale maksumärgistamise, menetlema võimalikult kiiresti?

15:15 Sotsiaalminister Tanel Kiik
Olen kahtlemata nõus, et ka teiste muudatustega tuleb edasi minna, neile viitasin ka oma ettekandes. Meie soov Sotsiaalministeeriumis on tõepoolest liikuda võimalikult kiiresti edasi, antud juhul käesoleva eelnõuga, mille tähtaeg ehk direktiivi ülevõtmise tähtaeg oli 20. mail 2019. Loomulikult võime seejärel juba parlamendi kevadise istungjärgu jooksul alustada järgmise eelnõu menetlust, mis puudutab uudseid kuumutatud tubakatooteid, ja jõuda kokkulepetele, millised need siis ka ei oleks.

15:15 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Tarmo Kruusimäe, palun!

15:16 Tarmo Kruusimäe

Tänan, hea aseesimees! Hea ettekandja! Kas ma saan õigesti aru, et käesoleva eelnõu kohta ei tohi Riigikogu liikmed teha muudatusettepanekuid ja kui Riigikogu suur saal neid muudatusettepanekuid ka toetaks, siis teie ilmselt katkestaksite lugemise, sest see ei ole eelnõu eesmärk?

15:16 Sotsiaalminister Tanel Kiik

Esimest, teist ega kolmandat neist väidetest mina pole esitanud. Ma ei ole kindlasti keelanud ühelgi Riigikogu liikmel ettepanekuid teha. Minu ettepanek teile oli see, et võimaluse korral võiksime selle eelnõuga kiiresti edasi liikuda ja arutada kõiki teisi tubakatooteid juba teise eelnõu raames. See tundub lihtsalt tööprotsessi mõttes olevat loogilisem ja sujuvam. Nagu öeldud, eelnõuga on kiire.

15:16 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Signe Riisalo, palun!

15:16 Signe Riisalo

Aitäh! Lugupeetud minister! Olen olnud pikka aega riigiametnik ühes ministeeriumis, mida juhite täna teie. Me pidasime seal kinni seaduste menetlemise ökonoomika ja mõistetavuse põhimõttest ka Riigikogu poolt vaadates. Väga lühikese aja tagant sama seaduse kohta uusi muudatusettepanekuid ja uusi eelnõusid esitada on üsna ebaratsionaalne. Me räägime täna alkoholiseaduse ja teiste seaduste muutmisest, aga me teame, et kohe-kohe on tulemas siia ka alkoholiseaduse muudatus. Tegelikult ei taga ka käesolev eelnõu ju direktiivi 100%-list täitmist. Kas ei oleks siiski mõistlik need kaks eelnõu ühendada ja probleemid koos ära lahendada?

15:17 Sotsiaalminister Tanel Kiik

Ma arvan, et iga seaduse menetlemisel on vähemalt kaks alternatiivi, kui mitte rohkem. Antud juhul on Sotsiaalministeerium oma parima teadmise ja kompetentsi alusel pidanud mõistlikumaks käsitleda neid kahte teemat eraldi. Riigikogu liikmetel on alati võimalus käsitleda neid ka koos, aga nagu ma enne viitasin, minu ettepanek sotsiaalministrina oleks liikuda edasi n-ö tavaliste tubakatoodetega, selle *track-and-trace*-süsteemiga, mis on aja mõttes kõige kriitilisem. Seejärel võiks arutleda oluliselt keerulisema teema üle, kus, ma arvan, eriarvamusi ongi rohkem. Vaatan tänaseid küsimusi. Ükski neist ei puuduta viidatud artikleid 15 ja 16. Ehk salasigarettide turu ohjeldamisega on tõenäoliselt nõus kõik Riigikogu liikmed ja valitsuse osapooled, aga rohkem eriarvamusi ja küsimusi on tekkinud uudsete tubakatoodete reguleerimisel, mis puudutab lõhna- ja maitseaineid ning muid selliseid teemasid. Seetõttu oli meie ettepanek liikuda edasi nende asjadega, kus ei ole eriarvamusi, ja võtta edaspidi eraldi arutelule need teemad, kus on rohkem küsimusi, vastakaid seisukohti, vähem uuringuid ja võib-olla ka vähem ühisosa.

15:18 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Urve Tiidus, palun!

15:18 Urve Tiidus

Aitäh, lugupeetud juhataja! Lugupeetud minister! Siin on täna mitu korda öeldud, et tubakadirektiivi kahe artikli ülevõtmisega soovitakse ohjeldada tubaka salaturgu. Minu küsimus on väga lihtne. Selle seaduse mõjude seas on välja toodud rahaline mõju, mõju inimeste tervisele Euroopa Liidus ja mõju ka sellele, kas see mõjutab kuidagi tubaka tarbimist. Öeldakse, et mõju tubaka tarbimisele on väike. Ma küsin väga lihtsa küsimuse: kas tubakatoodete importimise või väljaviimise salaturg lõpeb Eestis lõplikult?

15:19 Sotsiaalminister Tanel Kiik

Ma arvan, et seda vastust ei ole võimalik nii kategooriliselt kunagi anda. Võitlus salaturuga ja igasuguse salamüügiga, kas müüakse siis alkoholi, tubakat või illegaalseid mõnuained, on lõputu tegevus. Meie eesmärk ja lootus on loomulikult, et see eelnõu annab oma panuse salaturu ohjeldamisse, piiramisse. Aga loota, et sellega saab pandud täielik punkt ja turg Eesti Vabariigis saab olema 100% seaduslik, ükskõik millise toote turust me räägime, oleks ilmselt natuke liiga optimistlik. Nii julget lubadust ma täna kahjuks anda ei saa.

15:20 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Aitäh, lugupeetud minister! Teile rohkem küsimusi ei ole. Juhtivkomisjoni ettekandja on sotsiaalkomisjoni esimees Tõnis Mölder. Palun!

15:20 Tõnis Mölder
Hea istungi juhataja! Head kolleegid! Riigikogu sotsiaalkomisjon arutas oma 13. mai istungil Vabariigi Valitsuse algatatud tubakaseaduse ning alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse muutmise seaduse eelnõu. Ülevaadet sellest eelnõust olid meile komisjoni tulnud andma sotsiaalminister Tanel Kiik ja Sotsiaalministeeriumi asekantsler Maris Jesse. Komisjon arutas seda eelnõu, mis puudutab nende kahe direktiivi ülevõtmist, mis käsitlevad tubakapakenditele märgistuse paigaldamist ja selle jälgitavust. Riigikogu sotsiaalkomisjon otsustas järgmist: määrata ettekandjaks komisjoni esimees, siinkõneleja Tõnis Mölder, teha ettepanekud saata eelnõu täiskogu päevakorda 29. maiks ja lõpetada eelnõu esimene lugemine (otsus lõpetada esimene lugemine oli konsensuslik) ning määrata muudatusettepanekute esitamise tähtajaks 12. juuni kell 17.15. Aitäh!

15:21 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Aitäh, austatud ettekandja! Teile küsimusi ei ole. Läheme läbirääkimiste juurde. Fraktsioonide esindajatel on võimalus läbi rääkida. Tarmo Kruusimäe Isamaa fraktsiooni nimel, palun!

15:22 Tarmo Kruusimäe
Hea Riigikogu aseesimees, head töökaaslased ja kõik teie, kes te jälgite meid interneti vahendusel! Alati lastakse meil esitada väga vähe küsimusi. Ministri üks viimaseid mõttevälgatusi olid illegaalsed mõnuained, milleks on mõned ained, mis võivad inimestele tekitada mõnu, minu puhul näiteks võib-olla energiajook. Aga mis need on ja miks on mõnu tekitavad ained illegaalsed? Ma tean, et meie fraktsioonis me käsitleme võib-olla neidsamu asju meelemürkidena, aga ma tean, et teadmised on Sotsiaalministeeriumis paremad. Juhul kui on mingid ained, mis tekitavad inimestele mõnu või mõnutunnet, siis need tuleks legaliseerida. Ma loodan, et need ei ole meelemürgid.
Nagu te enamikus siin kursis olete, siis me menetlesime ju kogu seda asja siin koos, mis päädis selle 13. veebruari fopaaga. Me teame, kui keeruline, kui raske on taas avada tubakaseaduse menetlust, selleks et hakata seadust uuesti muutma, ja siis on need kooskõlastusringid ja mis nad kõik seal tulevad. Mina arvan, et me teeme muudatusettepanekuid täpselt nii, nagu me tegime ka veebruarikuus. See tahe ja see enesekindlus, mis oli Riigikogu liikmetel 13. veebruaril, ma arvan, see vaimsus on meil veel siin. Seda enam, kui kõne all on rahva tervis. Neile inimestele, kes soovivad suitsetamisest loobuda, on vaja pakkuda mingigi abikäsi, on selleks siis alternatiivsed tubakatooted, suitsetamisest loobumise nõustamiskabinetid või kõik muud asjad. Veebruaris, mainin teile veel uuesti, jah, Riigikogu suur saal leidis, et meie tubakapoliitika on ajale jalgu jäänud, ja tegi mõned muudatusettepanekud, mille pärast võeti eelnõu muidugi menetlusest maha.
Aga ma tahan teile rääkida ühest teisest asjast. See on minu jaoks ühtlasi uudiskoht. Kindlasti on selle teema häbiväärses saatuses oma roll ka kahel eelmisel tervise- ja tööministril, kellele ei olnud tubakatoodete jälgimise süsteem kindlasti mingi prioriteet. Samas ei saanud ministeerium selle projektiga õigeks ajaks hakkama. 20. mai, jõustumistähtaeg, on tänaseks juba möödas. Kas nüüd tulevad trahvid?
Ma olen päris tõsiselt jälginud Sotsiaalministeeriumi uudiseid tubakatoodete tuvastamise ja jälgimise kohta. Ei ole avaldatud tegelikult ridagi ega ole ka seletuskirjas seda, et kuidas ja kes neid ID-koode peaks väljastama. Kui ma oleksin Eestisse tarnija, siis ma ei peaks seda informatsiooni teadma, ja ma arvan, et mul ei olekski seda võib-olla vaja rääkida. Aga ma tahan teile rääkida sellest, miks on koalitsioonileppes ametnike politiseerimise küsimus. Just nimelt. Kui ametnikkond on meelekindlalt võtnud maailmavaatelise seisukoha ühes, teises või kolmandas küsimuses, siis see ei kanna ju tegelikult kogu rahva huve laiemas laastus. Täna on ministeerium millegipärast juba andnud õiguse jagada neid ID-koode ühele MTÜ-le ja maksab sellele tegevusele veel peale. Ministrilt jäi küsimata, kui mitu tubakatootjat Eesti Vabariigis üldse on, kellele neid koode saab jagada. Nüüd me saime siis teada, et üks Tšehhi firma on selle konkursi võitnud, aga eelnõu kui selline pole tegelikult kuskile jõudnud, sest lugemine katkestati, muudatusettepanekud tehti 27. veebruariks. Selleks ajaks oli koosseisu töö juba läbi ja see eelnõu langes menetlusest välja. Ehk ametnikud ise on otsustanud, nad on leidnud juba ühe MTÜ, hoolimata sellest, et me ei ole seda seadust vastu võtnud.

Kokkuvõtlikult toon teile lihtsa näite. Euroopa Liidu asjade komisjoni liikmena sai Euroopa Liidu asjade komisjoni nimel tehtud ettepanek, et kuumutatud tubakatoodetel võiks olla eesti keeles hoiatav silt, et toode võib olla tervisele kahjulik. Aga seda ei soovitud millegipärast kajastada.
Ma võtaksin sel korral – mul on nii palju informatsiooni – kolm minutit juurde.

15:27 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Palun! Kolm minutit lisaaega.

15:27 Tarmo Kruusimäe
Aitüma! Tubakaseadus võrdsustab kõik tubaka- ja nikotiinitooted, mis aga ei ole paljude riikide meelest enam ammu kõige mõistlikum lähenemine. Skandinaavia riigid on meile lähimad ja võiksid olla eeskujuks. Rootsi, Norra ja Island on saavutanud olukorra, kus suitsetamine on tänu tarbijakäitumise muutumisele juba marginaliseerunud. Suitsetamine on paljude enneaegsete surmade, tuleõnnetuste ja raskete haiguste põhjustaja. Erinevad andmed viitavad, et Eesti kaotas 2016. aastal 22 000 eluaastat ainuüksi suitsetamise tõttu. Suur osa peamistest surma põhjustavatest haigustest – vereringe ja hingamiselundite haigused ning kasvajad – oleksid ennetatavad või lausa välditavad, kui Eesti vabaneks sigarettide lummusest ja annaks võimaluse suitsetajale, kes ei ole veel suitsetamist lõpetanud, valida vähem kahjulik alternatiivne toode. Rahvatervise arengukava tubakapoliitika peatükk moodustab aga napilt pool lehekülge 50-lehelisest raportist ning konkreetseid tegevusi uuringute ja sisuliste suundade mõttes ei pakuta. Tervise Arengu Instituudil on kahjude vähendamise programm narkomaania ja alkoholismiga tegelemiseks, suitsetamise kahjude vähendamisega aga ei tegeleta, see ei ole prioriteet. Kas järgmisel kümnel aastal loeme ikka veel moraali, lootuses, et äkki suitsetaja lihtsalt lõpetab suitsetamise? Tervise Arengu Instituudi värske, 2018. aasta tervisekäitumise statistika alusel suitsetab Eestis 25% inimestest. Eesmärk aga on aastaks 2025 saavutada 18%. See on saavutatav ja see on ka varem võimalik, kui me vaatame, millised on tarbijakäitumise ja -harjumuste uued mudelid. Kuidas me saame aga ministeeriumiametnikele selgeks teha, et alternatiivsete tubakatoodete mõistlik reguleerimine aitaks vähendada ka passiivset suitsetamist, suurendaks tervelt elatud aastate arvu, tooks suure tõenäosusega kaasa tulesurmade vähenemise ning – viimane, aga minu meelest on seegi oluline – meil oleksid konivabad tänavad, pargid ja rannad.
Minule hakkab juba tunduma, et ministeeriumi soov ei ole suitsetamist vähendada ega aidata inimestel suitsetamisest loobuda, seda enam, et loobumiskabinettide jaoks 2019. aastal raha lihtsalt ei leitud. Kas puudu jäi täpselt see summa, mida me oleme sõbralikule vennasrahvale Lätile kinkinud piirikaubanduse tõttu või on see trahv juba sisse arvestatud? Me võtsime ju selle tegelikult 20. mail vastu. Või siis ikka ei võtnud. Aitäh! Teen Suitsuvaba Eesti nimel muudatusettepanekud ja, suur saal, ma loodan teie toetusele.

15:30 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Aitäh! Vilja Toomast, palun, Reformierakonna fraktsiooni nimel!

15:30 Vilja Toomast
Aitäh! Mulle tundub, et mul on ka lisaaega vaja.

15:30 Aseesimees Helir-Valdor Seeder
Viis pluss kolm minutit. Palun!

15:30 Vilja Toomast
Lugupeetud kolleegid! On mitmeid põhjuseid, miks mina kui põhiseaduskomisjoni liige võtan täna sõna ja tubakaseaduse muudatusi kommenteerin, nii neid muudatusi, mis on kirjas eelnõus 9, kui ka neid, mida seal praegu veel kirjas ei ole, kuid mille suhtes Riigikogu eelmine koosseis näitas 13. veebruaril 2019 üles oma selget poliitilist tahet. Sissejuhatavalt nendin, et mul oli võimalus tegutseda Euroopa Parlamendi liikmena sel ajal, kui valmistati ette ja võeti vastu see tubakadirektiiv, mida me täna püüame ka Eesti seadusesse integreerida. Seetõttu julgen arvata, mida selle 2016. aastal jõustunud direktiiviga sooviti ja loodeti saavutada. Rõhutan kohe sissejuhatavalt, et nii eelnõu 9 kui ka sellest hetkel puuduv kuumutatavate tubakatoodete regulatsioon kujutab endast ühe ja sama direktiivi ülevõtmise küsimust,

seetõttu ei ole olemas mingit põhjust ja põhjendust, miks neid asju peaks Riigikogus eraldi menetlema. Esiteks, me oleme igat sorti kiirustamisega ammu hiljaks jäänud. Direktiiv oleks pidanud olema üle võetud juba 20. maiks 2016, päramine tähtaeg oli 20. mai 2019, millest on siin ka täna juttu olnud. Iga päev me võime oodata Euroopa Komisjonilt trahve. Täna on 29. mai 2019, seetõttu on need ametnike toodetud ja mõne poliitiku korratud hirmujutud, et me justkui ei võiks Riigikogus menetleda eelnõu 9 kohta tehtavaid muudatusettepanekuid, sulaselge manipuleerimine. Võime menetleda ja peame menetlema, kui sellised ettepanekud ilmuvad. Kuluaarides kuuldu ja ka täna väljaöeldu põhjal on põhjust uskuda, et muudatusettepanekud on tulekul ja neid ei ole vähe ning need ei ole vähetähtsad. Teiseks kutsun Riigikogu käituma parlamendina, mitte üksikute ametnike ja mõne poliitiku mängukannina. Ärgem unustagem, et kõik erakonnad lubasid enne valimisi hakata tegelema Riigikogu muutmisega tegelikuks poliitilise võimu keskuseks. Seetõttu loodan siiralt, et uus valitsus ja uus sotsiaalminister ei korralda Riigikogus samasugust parlamentarismi jalge alla tallavat etendust, nagu toimus 13. veebruaril 2019, kui eelnõu 775 teine lugemine katkestati. Minu arvates oli see Eesti demokraatia ja Eesti parlamentarismi must, kui mitte öelda kurb päev. Samuti loodan ma siiralt, et uus sotsiaalminister on võimeline end ministrina kehtestama, et ei juhtuks nii, nagu juhtus eelnõu 775 menetlemisel, kui ühel päeval kinnitas tervise- ja tööminister kirjalikult Riigikogule, et toetab eelnõu kohta esitatud teatavaid ettepanekuid, ning järgmisel päeval teatas ministeeriumiametnik, et ministeerium enam ei toeta selliseid ettepanekuid, seejuures oli eelviidatud ministri kiri muutma kujul täies elusuuruses olemas. Meie riigis on aeg sotid selgeks teha: kas ministrid juhivad ametnikke või ametnikud juhivad ministreid ja seeläbi tervet riiki?
Kolmandaks. Palun lõpetada menetluslik trikitamine. Olen Riigikogu vestlusringides kuulnud humoorikat metafoori, et menetlus kuulub kaunite kunstide hulka. Tubakaseaduse muutmise menetluses ei ole seni küll mitte midagi kaunist olnud, inetut on olnud aga küllaga. Valitsusel ei oleks olnud mitte midagi lihtsamat kui võtta Riigikogus 13. veebruaril 2019 läbihääletatud eelnõu 775 teise lugemise tekst ja esitada see uuele Riigikogule uuesti. Seda enam, et 27. veebruariks 2019, mis oli eelnimetatud eelnõu kohta muudatusettepanekute esitamise tähtaeg, ei laekunud mitte ühtegi ettepanekut. Selle asemel mindi käesoleva aasta aprillikuu alguses, veel vana valitsuse valitsemisaegadel, uue menetlusliku triki peale, lahutades eelnõu 775 kaheks osaks, millest üks on täna esimesel lugemisel. Teine osa, mis sisaldab kuumutatavate tubakatoodete regulatsiooni, saadeti ministeeriumitevahelisele kooskõlastusringile. Nendest menetluslikest sammudest oskan ma arvata vaid seda, et sellise toimetamise ainus eesmärk on see, et kuumutatavaid tubakatooteid reguleerivast eelnõust ei saaks kunagi seadust ning Läti piirikaubandus saaks ühe artikli oma portfelli juurde.
Neljandaks, palun lõpetada katsed Eestis ebaseaduslikke regulatsioone kehtestada. Töötamise ajast Euroopa Parlamendis mäletan veel üsna selgesti, et uudsetele tubakatoodetele, sh kuumutatavatele tubakatoodetele lõhna- ja maitseainete keelu kehtestamine on Euroopa Liidu pädevuses, mitte liikmesriikide pädevuses. 3. aprillil 2019 ministeeriumitele kooskõlastamiseks saadetud eelnõus on aga lõhna- ja maitseainete keeld täies ilus ja hiilguses sees. Pole siis mingi ime, et Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium jättis selliseid ebaseaduslikke keelde sisaldava eelnõu kooskõlastamata.
Viiendaks. Palun saada üle püüdlustest olla püham kui Rooma paavst või olla Euroopast suurem eurooplane. Niikaua, kui ei püüta eelnõusse sisse toppida tubakadirektiiviga võrreldes ebaseaduslikke keelde või piiranguid, ei ole mingit teavituste või Euroopa Liidu mis tahes organitega kooskõlastamise vajadust. Samuti teadkem seda, et kõne all oleva direktiivi endaga loodi tervisekaitse kõrgem standard. Sellest standardist kõrgemale ronimine on tüüpiline üle- ja kinnireguleerimine, mis on mulle põhimõtteliselt vastuvõetamatu.
Kuuendaks. Kui ilmuvad sarnased muudatused kuumutatud tubakatoodete reguleerimiseks, nagu Riigikogule esitati 23. jaanuaril ja nagu Riigikogu neid aktsepteeris 13. veebruaril, on tekkinud esimene võimalus, et koalitsioon ja vähemalt osa opositsioonist saavad poliitilistes valikutes ühte jalga astuda. Ärgem unustagem, et 13. veebruaril 2019 hääletasid selliste ettepanekute poolt peale Reformierakonna liikmete ka tänase koalitsiooni liikmed. Nii et ärgem laskem esimesel koostöövõimalusel luhta minna.
Ma tänan teid!

15:36 Aseesimees Helir-Valdor Seeder

Aitäh! Tundub, et fraktsioonidel rohkem kõnesoove ei ole. Lõpetame läbirääkimised. Lähtudes Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse § 98 lõikest 6, on eelnõu 9 esimene lugemine lõpetatud. Määran eelnõu 9 muudatusettepanekute esitamise tähtajaks k.a 12. juuni kell 17.

Head kolleegid, tänane istung on lõppenud. Aitäh ja kohtumiseni homme!

Istungi lõpp kell 15.37.